

2023-08-10
S2021/04102 (delvis)
S2021/06171
S2021/06815 (delvis)
S2022/01303
S2023/02379 (delvis)

Socialdepartementet

Adressater: Se bilaga

Uppdrag att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering och Statens skolverk i uppdrag att ta fram ett nationellt hälsoprogram för barn och unga till och med 20 års ålder.

Programmet ska bl.a. främja barns och ungas hälsa och utveckling och förebygga ohälsa. I uppdraget ingår även att ge förslag på en långsiktig och ändamålsenlig uppföljning av barns och ungas hälsa och utveckling samt utvärdering av programmets insatser. I framtagandet av programmet ingår att löpande samverka och förankra med berörda aktörer i syfte att förbereda och underlätta implementeringsinsatser genom att sprida kunskap om programmet samt lämna förslag på en långsiktig strategi för fortsatt implementering av programmet.

Socialstyrelsen ansvarar för att i samverkan med nedan uppräknade myndigheter ta fram programmet och att samordna en arbetsgrupp för uppdraget. Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering och Skolverket bidrar i den nationella arbetsgruppen och medverkar utifrån sina kompetensområden i framtagandet av programmet.

Socialstyrelsen ska i sin samordnande roll när uppdraget utförs även föra dialog med övriga berörda statliga myndigheter, bl.a. E-hälsomyndigheten samt med Sveriges Kommuner och Regioner, Friskolornas riksförbund, Idéburna skolor, kommuner och regioner samt enskilda och kommunala skolhuvudmän. Vidare ska Socialstyrelsen föra dialog med organisationer som företräder barn och unga, professionsföreningar samt patient-, brukar- och anhängargorganisationer och andra aktörer i det civila samhället som är viktiga för barns och ungas hälsa och utveckling.

Socialstyrelsen ska löpande informera Regeringskansliet (Socialdepartementet) om hur arbetet med uppdraget fortskrider.

Socialstyrelsen ska senast den 29 februari 2024 lämna en delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Redovisningen ska innehålla de delar av uppdraget som avser förslag på vilka datakällor som kan användas i uppföljningar av hälsoprogrammet och en bedömning av på vilket sätt det skulle kunna vara lämpligt att samla in och följa barns och ungas hälsa och utveckling samt elevhälsans medicinska insatser.

Socialstyrelsen ska senast den 30 september 2024 respektive 2025 lämna en delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet).

Redovisningen som lämnas 2024 ska bl.a. innehålla en kartläggning av uppskattade kostnader för motsvarande verksamhet som för närvarande utförs av de identifierade kärnverksamheterna i hälsoprogrammet och en beskrivning av arbetet med kunskapsstöden. Vidare ska redovisningen innehålla ett förslag till plan för hur myndigheterna ska bedriva arbetet och förslag på vilka insatser som myndigheterna, enskilt och gemensamt, avser att vidta inom ramen för uppdraget.

Redovisningen som lämnas 2025 ska bl.a. innehålla en analys av vilka eventuella förändrade kostnader kunskapsstöden kan komma att medföra och en redogörelse av pågående implementeringsinsatser, såsom extern dialog med berörda aktörer och organisationer, samt arbetet med förslag till en långsiktig strategi för den fortsatta implementeringen av programmet.

Socialstyrelsen ska senast den 31 oktober 2026 lämna en slutredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet) och arbetet med programmet samt förslag på eventuell fortsatt implementering.

Socialstyrelsen ska även lämna förslag på hur programmet långsiktigt skulle

kunna utvecklas, stödjas, löpande utvärderas och förvaltas. I slutredovisningen ska eventuella kostnadsberäkningar för de föreslagna insatsernas genomförande anges. Eventuella förslag i denna del ska vara ändamålsenliga och kostnadseffektiva. Hänsyn ska även tas till berörda myndigheters, kommuners, och regionernas samlade administrativa börda. Eventuella förslag som innebär statliga åtaganden ska rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Socialstyrelsen ska inför varje redovisning inhämta synpunkter från Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering och Skolverket.

För uppdragets genomförande avsätts totalt 20 000 000 kronor under 2023. Av dessa medel får Socialstyrelsen använda 15 000 000 kronor och Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Statens beredning för medicinsk och social utvärdering och Skolverket får vardera använda 1 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2023 uppförda anslaget 1:6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård, anslagsposten 38 Kvalitetshöjande insatser i hälso- och sjukvården.

Medlen betalas ut engångsvis efter rekvisition till Kammarkollegiet senast den 1 december 2023.

Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas senast den 31 mars 2024 till Kammarkollegiet. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning av använda medel lämnas till Kammarkollegiet.

Redovisning, rekvisition och återbetalning ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Ärendet

Den svenska barn- och ungdomshälsovården behöver bli mer sammanhållen och genomföra fler förebyggande och hälsofrämjande insatser.

Uppföljningen av barns och ungas hälsa och utveckling behöver förbättras och utföras mer systematiskt för att barn och unga ska kunna erbjudas effektiva och likvärdiga insatser. En viktig del i arbetet är en ökad samverkan mellan centrala aktörer såsom mödrahälsovården, barnhälsovården, skolan,

inbegripet elevhälsan, ungdomsmottagningar, vård- och hälsocentralerna, tandvården, socialtjänsten och förskolan. Det är även viktigt att föra dialog med det civila samhället, såsom idrottsrörelsen, friluftorganisationer och organisationer inom kulturområdet, utifrån deras roll i att främja barns och ungas fysiska och psykiska hälsa.

Behovet av en mer sammanhållen vård för barn och unga har konstaterats av utredningen om en sammanhållen god och nära vård för barn och unga (S 2019:05). Ett förslag från utredningen var ett nationellt hälsovårdsprogram för barn och unga. Hälsovårdsprogrammet ska, enligt utredningen, utgöra det sammanhållande kitt som binder samman de verksamheter inom primärvården och elevhälsans medicinska insatser som i dag utgör barn- och ungdomshälsovården, och bidra till att verksamheterna arbetar utifrån samma mål och uppdrag (SOU 2021:34). Utredningen föreslog även flera olika insatser som sammantaget ska leda till en bättre uppföljning både av barns och ungas hälsa och den hälsofrämjande och förebyggande verksamheten inom barn- och ungdomshälsovården (SOU 2021:78).

Till följd av utredningens förslag har Socialstyrelsen haft ett uppdrag att genomföra en förstudie i syfte att se över hur ett nationellt hälsovårdsprogram för barn och unga bör utformas och implementeras (S2021/06171). Av myndighetens slutredovisning av uppdraget framgår det hur ett hälsoprogram för barn och unga kan utformas med syftet att uppnå en sammanhållen, regelbunden och jämlik hälsouppföljning för barn och unga till och med 20 års ålder. Enligt förstudien är målet med ett hälsoprogram att barn och unga lättare ska få tillgång till de insatser som de behöver för att få goda förutsättningar att skapa, vidmakthålla eller förbättra sin hälsa. Hälsobesök med undersökningar, hälsosamtal och föräldraskapsstöd utgör kärnan i det nationella hälsoprogrammet och kunskapsstöd bör utgöra grunden för innehållet. Kunskapsstöden ska omfatta flera temaområden som t.ex. psykisk hälsa, livsvillkor och social hälsa, riskfaktorer och skyddsfaktorer, säkerhet och att upptäcka och förebygga våld mot barn samt levnadsvanor såsom fysisk aktivitet och matvanor. Programmet ska inkludera flera centrala aktörer såsom mödrahälsovården, barnhälsovården, ungdomsmottagningarna, vård- och hälsocentralerna, tandvården, elevhälsan och socialtjänsten. Hälsoprogrammet ska enligt Socialstyrelsen även ses som en del i den pågående omställningen till god och nära vård, med primärvården som nav.

Barns och ungas fysiska och psykiska hälsa är en viktig fråga för regeringen. Barn har rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering enligt Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), som gäller som lag. Ett nationellt hälsoprogram kan bidra till att barn och unga erbjuds hälsofrämjande och förebyggande insatser på ett sammanhållet, regelbundet och jämlikt sätt. Det skulle kunna bidra till att barn och unga mår bra och utvecklas väl. Ett nationellt hälsoprogram skulle även kunna öka förutsättningarna för att barn och unga som behöver ytterligare insatser får tillgång till det på ett enklare och snabbare sätt. Regeringen bedömer även att vissa delar av förebyggande socialtjänst kan ingå i ett nationellt hälsoprogram för barn och unga. Programmet skulle även kunna bidra till genomförandet av den nationella folkhälsopolitiken och kan bidra till det övergripande målet om en god och jämlik hälsa och att sluta påverkbara hälsoklyftor inom en generation samt till arbetet med Agenda 2030. Därtill skulle programmet kunna bidra till att det jämställdhetspolitiska målet om en jämställd hälsa uppfylls genom att programmet utformas så att omotiverade skillnader mellan flickor och pojkar utjämnas.

Det är viktigt att följa upp barns och ungas hälsa och utveckling samt insatserna i hälsoprogrammet. Uppgifter som samlas in inom ramen för det nationella hälsoprogrammet skulle kunna bidra till uppföljningen av barns och ungas allmänna utveckling ur ett folkhälsoperspektiv, till tidig upptäckt av fysisk och psykisk ohälsa hos det enskilda barnet samt till att identifiera vilka hälsofrämjande insatser som skulle kunna behövas för att stärka det psykiska och fysiska välbefinnandet. På så sätt skulle effektiva insatser inom ramen för hälsoprogrammet kunna vidtas. Det skulle även kunna stärka förutsättningarna för att god hälsa bland barn och unga vidmakthålls och att ohälsa kan förebyggas.

Närmare om uppdraget

Syftet med ett nationellt hälsoprogram för barn och unga är bl.a. att skapa goda förutsättningar för hälsa och utveckling för barn och unga, samt att uppnå en sammanhållen, regelbunden och jämlik hälsouppföljning för barn och unga till och med 20 års ålder, oavsett var i landet barnet eller den unge bor.

Socialstyrelsen ska genom samverkan med medverkande myndigheter och övriga berörda aktörer verka för en hög delaktighet i framtagande av

programmet. I arbetet ska en bredd av professioner inkluderas som skulle kunna vara viktiga för att nå målet om en mer sammanhållen barn- och ungdomshälsovård där det förebyggande och hälsofrämjande arbetet får ett större genomslag. Socialstyrelsen ska arbeta utåtriktat och inkluderande tillsammans med de övriga utpekade myndigheterna. På så sätt kan goda förutsättningar skapas för att utforma ett ändamålsenligt hälsoprogram. Utgångspunkten för uppdraget är Socialstyrelsens slutredovisning av regeringsuppdraget att genomföra en förstudie avseende ett nationellt hälsovårdsprogram för barn och unga (S2021/06171).

Socialstyrelsen ska bl.a.:

- ta fram kunskapsstöd som bygger på ett personcentrerat förhållningssätt, vilka ska utgöra grunden för programmets hälsobesök, hälsosamtal och föräldraskapsstöd,
- säkerställa att hälsoprogrammet tar hänsyn till rådande folkhälsopolitiska och jämställdhetspolitiska mål,
- analysera och vid behov lämna ändamålsenliga och kostnadseffektiva förslag på hur övergångar mellan de olika verksamheterna som utför insatser inom ramen för hälsoprogrammet för barn och unga, och mellan dessa verksamheter och angränsande verksamheter, kan förbättras,
- föreslå hur hälsoprogrammets insatser skulle kunna implementeras och följas upp för att göra det utvärderingsbart, i syfte att programmets innehåll kommer till så stor nytta som möjligt för barns och ungas hälsa samt att programmet kan bidra till att motverka eventuella skillnader i barns och ungas hälsa och tillgång till vård med koppling till boende i olika områdestyper (enligt den socioekonomiska indelning som SCB redovisar),
- identifiera datakällor som innehåller uppgifter om barns och ungas hälsa och utveckling som för närvarande inte samlas in på nationell nivå och som skulle kunna vara lämpliga att använda vid uppföljningar av hälsoprogrammet samt kartlägga förutsättningarna för sådan datainsamling,
- bedöma på vilket sätt det är lämpligt att samla in data och följa barns och ungas hälsa och utveckling samt elevhälsans medicinska insatser, och

- analysera och lämna ändamålsenliga samt kostnadseffektiva förslag på hur programmet långsiktigt skulle kunna stödjas, löpande utvärderas och förvaltas.

I analysen om datakällor ska behovet av skydd för den personliga integriteten värnas och tillämplig dataskyddslagstiftning beaktas. En utgångspunkt för analysen ska vara slutbetänkandet från Utredningen om en sammanhållen god och nära vård för barn och unga (SOU 2021:78) samt myndighetens tidigare arbete inom ramen för uppdraget att kartlägga datamängder av nationellt intresse på hälsodataområdet (S2021/05369).

Socialstyrelsen ska för samtliga förslag som lämnas beakta administrationen för myndigheter, regioner, kommuner och andra berörda aktörer. Vidare ska Socialstyrelsen redovisa vilka ekonomiska konsekvenser som införandet av programmet har för myndigheter, regioner, kommuner och andra berörda aktörer. Om förslagen påverkar den kommunala självstyrelsen ska de särskilda överväganden som har gjorts i enlighet med 14 kap. 3 § regeringsformen redovisas.

Vid genomförandet av uppdraget ska särskilt beaktas barnets rättigheter samt perspektiv som kan innebära en särskild utsatthet, exempelvis socioekonomisk utsatthet, barn i samhällsvård, funktionsnedsättning, hbtqi-personers hälsa och våldsutsatthet, inbegripet hedersrelaterat våld och förtryck. Jämställdhet, icke-diskriminering, och jämlik hälsa ska vara utgångspunkter i arbetet. Vidare ska Socialstyrelsen, och övriga myndigheter, beakta och samordna arbetet med redan pågående uppdrag och projekt inom närliggande områden. Det gäller t.ex. Socialstyrelsens uppdrag att genomföra en kartläggning och analys av familjecentraler och andra liknande verksamheter (S2022/03076), uppdraget att utarbeta nationella riktlinjer för förlossningsvården, inbegripet att utarbeta ett medicinskt basprogram för mödrahälsovårdens arbete (S2021/05135), uppdraget att bedöma förutsättningarna för ett införande av en nationell modell för riskbedömningar inom tandvården (S2023/01524) och uppdraget att stödja och stimulera barnhälsovårdens förebyggande arbete med hembesöksprogram (S2023/01608). Vidare ska Socialstyrelsen beakta andra myndigheters pågående uppdrag inom närliggande områden, t.ex. Skolverkets, Specialpedagogiska skolmyndighetens och Skolforskningsinstitutets gemensamma uppdrag att ta fram kunskapsanväisningar om elevhälsa och stöd (U2021/04941).

Regeringen beräknar att medel kommer att avsättas för uppdraget under åren 2024–2026 under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget.

På regeringens vägnar

Jakob Forssmed

Jenni Lundh

Kopia till

Statsrådsberedningen, SAM

Finansdepartementet, BA

Utbildningsdepartementet, U, GV, S

Barnombudsmannen

E-hälsomyndigheten

Kammarkollegiet

Länsstyrelserna

Linköpings universitet (Barnafrid – nationellt kunskapscentrum om våld mot barn)

Statens institutionsstyrelse

Stiftelsen Allmänna Barnhuset

Sveriges Kommuner och Regioner

2023-08-10

Adressater

Socialstyrelsen

Folkhälsomyndigheten

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd

Specialpedagogiska skolmyndigheten

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering

Statens skolverk